

A középiskolából a felsőoktatásba

Jelentkezési és felvételi tendenciák

Szemerszki Marianna

■ A 2012-es és főként a 2013-as év sok szempontból hozott újat a felsőoktatási jelentkezések és felvételek szempontjából. Alapvetően megváltoztak a jelentkezés szabályai: így például nőtt azoknak a képzéseknek a száma, ahol emelt szintű érettségi vizsga szükséges a felvételhez, szigorodtak a minimum ponthatárok és a jelentkezések számában is korlátozások léptek életbe. Ugyancsak változást jelent, hogy 2013-tól a tanárképzés osztatlan képzési formában is elérhető, s alkalmassági vizsga társul hozzá. Mindezek együttesen gyakoroltak hatást a 2013. évi jelentkezésekre és felvételekre, ezen belül is elsősorban az érettségi utáni képzésekre. E hatások elemzése előtt azonban érdemes egy kicsit visszatekinteni a korábbi tendenciákra, hiszen azok fényében a változások is jobban látszanak. Tanulmányunkban e rövid idősoros áttekintés után a 2013. évi jelentkezésekre és felvételekre koncentrálunk, s azt mutatjuk be, hogyan alakultak az érettségi utáni továbbtanulási esélyek az első helyen nappali munkarendű felsőoktatási szakképzést, alap- vagy osztatlan képzést választók számára a különféle háttérű fiatalok körében. ■

Idősoros áttekintés

A felsőoktatás számára a továbbtanulói létszám fő bázisát az érettségire épülő képzések adják, a jelentkezők négyötöde ezekre a képzési formákra adja be első helyen a jelentkezését, a felvételt nyertek körében pedig valamivel még magasabb is ez az arány. Miután az érettségire épülő képzésekben továbbtanulók jelentős arányban a frissen érettségizettek közül kerülnek ki, érdemes először néhány gondolat erejéig áttekinteni a középfokú oktatásban az utóbbi években bekövetkezett változásokat, különös tekintettel az érettségivel kilépőkre.

A középfokú képzési rendszer expanziója a kilencvenes években lezárult, s azt követően már csak kisebb változások jellemezték a rendszert. Ilyen egyértelmű változást jelent a 2000-es évek elejétől az érettségizetteken belül a gimnáziumban végzetek arányának növekedése. A demográfiai okok, azaz az érettségizettek létszámának csökkenése 2010-ig még nem jelentett számottevő hatást, hiszen az érettségizők száma mindvégig 90 ezer fő körül alakult, ha pedig a nappali tagozatos létszámot nézzük, akkor – a 2008-as év kivételével – végig

77-78 ezer főt tett ki. Az érettségizettek 2013. évi létszámára vonatkozóan ugyan még nincs az idősorba beilleszthető összesített adat, az Oktatási Hivatal honlapján lévő, a kétszintű érettségi vizsgára vonatkozó adatok szerint azonban 2013-ban – a két érettségi időszak adatait összeadva – a nappali rendszerű képzésben már 70 ezer fő alá csökkent az érettségit szerzettek száma.¹ Összességében tehát az látszik, hogy az utóbbi két-három évben jelentősebben csökkent az érettségizettek létszáma, ami immár hatással van a felsőoktatási jelentkezésekre is.

1. táblázat. Az érettségizettek létszámának alakulása (1960., 1970., 1980., 1990., 2001–2012.)

Év	Összes tagozat összes képzésén	Nappali tagozaton			A gimnáziumban érettségizettek aránya
		Gimnáziumban	Szakközépiskolában	Összesen	
1960	31 579	17 467	8 504	25 971	67,3%
1970	61 760	24 841	19 747	44 588	55,7%
1980	71 784	19 952	23 215	43 167	46,2%
1990	67 874	24 136	28 903	53 039	45,5%
2001	88 908	32 496	37 945	70 441	46,1%
2002	90 409	33 550	36 062	69 612	48,2%
2003	89 227	34 998	36 946	71 944	48,6%
2004	92 954	37 052	39 617	76 669	48,3%
2005	88 538	38 169	38 856	77 025	49,6%
2006	90 786	38 219	38 676	76 895	49,7%
2007	91 029	38 900	38 627	77 527	50,2%
2008	81 183	33 851	34 602	68 453	49,5%
2009	90 450	40 068	37 969	78 037	51,3%
2010	87 244	39 830	38 127	77 957	51,1%
2011	85 925	39 168	37 273	76 441	51,2%
2012	83 448	38 190	35 655	73 845	51,7%

Forrás: Oktatás-statisztikai évkönyv 2012/2013.

Az érettségizők létszámának csökkenése nagyrészt a demográfiai hatás eredménye, de a létszámot nem csupán ez befolyásolja, hanem az is, hogy hogyan alakul a középfokú képzés szerkezete. Amennyiben a középfokra belépők, azaz a kezdő évfolyamosok létszámát nézzük, az látszik, hogy az utóbbi években egy adott korosztályon belül csökken az érettségit adó képzésekben tanulmányaikat megkezdők aránya². Ugyanakkor, amint azt Sáska Géza tanulmányában jelzi (Sáska, 2014), a statisztikai évkönyvben közölt adatok félrevezetőek,

1 A 2013. május–júniusi időszakban összesen 76,3 ezer fő szerzett érettségit, ezen belül nappali képzésben 66,3 ezer fő, az őszi vizsgaidőszakban pedig összesen alig több mint 3 ezer fő. Az adatok forrása: https://www.ketszintu.hu/publicstat.php?stat=_2013_1 és https://www.ketszintu.hu/publicstat.php?stat=_2013_2

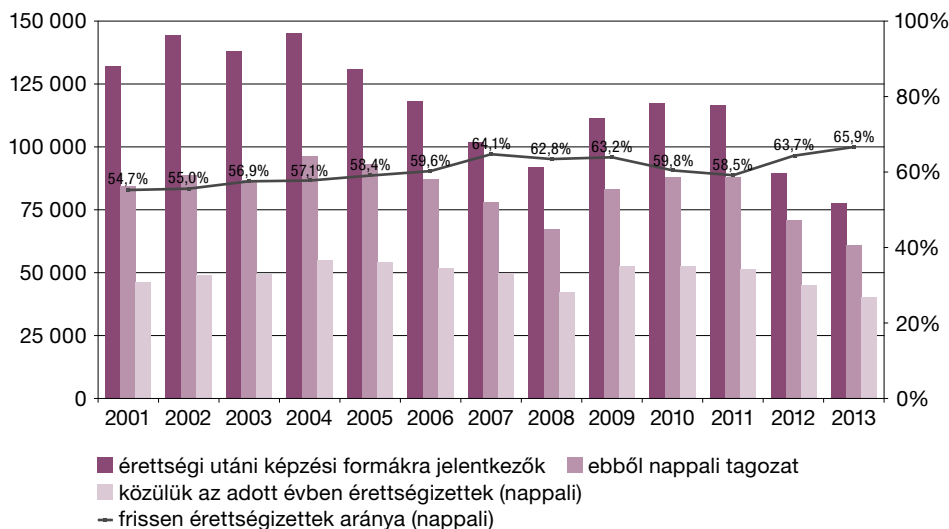
2 Lásd az Oktatás-statisztikai évkönyv 5. táblázatában a kezdő évfolyamos tanulók létszámát (22. oldal). http://www.kormany.hu/download/c/93/21000/Oktat%C3%A1si_%C3%89vk%C3%B6nyv_2012.pdf#!DocumentBrows

ugyanis a középfokú képzés kezdő évfolyamán a tanulók száma magasabb, mint az előző évben a 8. osztályt elvégzetteké, tehát feltehetőleg az évfolyamismétlők miatt kapunk magasabb arányokat. Ezt támasztják alá azok az adatok is, amelyek az összes tanuló képzéstípusok szerinti megoszlására vonatkoznak, illetve azok, amelyek a középfokú továbbtanulás adatbázisából nyerhetőek ki. Mindkettő azt mutatja, hogy mind a jelentkezések, mind a felvételek szempontjából az érettségit adó képzések aránya egészen 2005-ig stabilan nőtt, majd – kisebb ingadozásokkal – lényegében megmaradt ezen a szinten.

Amennyiben a belső arányok nem is módosulnak, akkor is tény marad azonban, hogy az utóbbi néhány évben csaknem 20 ezerrel kevesebben kezdték meg tanulmányaikat gimnáziumi és szakközépiskolai képzésben. Amikor tehát a jelenleg középfokú tanulmányaikat megkezdők kerülnek majd ki a képzésből – figyelembe véve az időközben bekövetkező lemorzsolódást, esetleges képzésváltást is –, már minden bizonnyal 75 ezer fő alá csökken (nappali képzésben pedig ennél is alacsonyabb lesz) a frissen érettségizettek száma, amit – a demográfiai trendekből kiolvashatóan – követhet ugyan némi javulás, de az várhatóan csak kisebb mértékű és átmeneti lesz. A csökkenés volumenét a felsőoktatás szempontjából valamelyest tompítja, hogy az az elmúlt években arányaiban nagyobb mértékben érintette a szakközépiskolákat, mint a gimnáziumokat, holott – amint majd látni fogjuk – a gimnáziumban érettségizettek továbbtanulási hajlandósága lényegesen nagyobb szakközépiskolás társaikénál.

A felsőoktatási jelentkezési és felvételi adatokból egyértelműen látszik, hogy a frissen érettségizettek felsőfokú továbbtanulási preferenciái mindig is elsősorban a nappali munkarend irányába mutattak, s ez az utóbbi években sem volt másképp. A legutóbbi néhány év közül bármelyik jelentkezési adatait nézzük, az adott évben érettségizettek túlnyomó többsége – 2013-ban 97%-a – első helyen nappali képzési formát választ, de még az egy-két évvel korábban végzettek csaknem kilenc-tizede is így tesz. Ugyanezt az adatot a felsőoktatás irányából nézve az látható, hogy az érettségire épülő képzések jelentkezői között a nappali képzésekre jelentkezők vannak túlsúlyban, s idősorban szemlélve mindezt egyre magasabb azoknak az aránya, akik első helyen nappali munkarendű képzési formára jelentkeznek, s közöttük is egyre nagyobb a frissen érettségizetteké.

1. ábra. Az érettségire épülő képzési formára jelentkezők száma

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

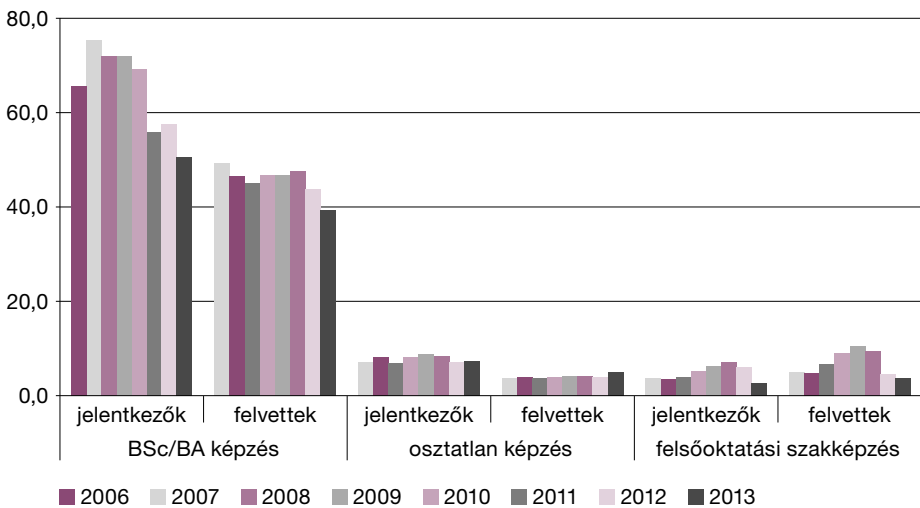
Amellett azonban, hogy az adott évben érettségizettek aránya a nappali képzésre jelentkezők körében erőteljesen nőtt, a létszámukat tekintve mégis elmarad a korábbi évektől: 2013-ban az utóbbi 13 év legalacsonyabb számaival találkozhattunk, ami – változatlan kapacitások mellett – nyilvánvalóan összességében növeli a bekerülési esélyeket, de természetesen eltérő módon.

Bekerülési esélyek

Amint azt korábbi elemzések is mutatják, a nappali és nem nappali (ezen belül a leginkább számottevő jelentkezői létszámmal rendelkező levelező) képzés közül a nappali munkarendű képzésekre nehezebb bekerülni. Az is megfigyelhető, hogy a levelező képzésre felvettek görbéje sokkal inkább követi a jelentkezői létszám változásait, a nappali tagozaté pedig valamivel rugalmatlanabban reagál a kereslet változásaira. (Veroszta, 2012) Egyértelmű ugyanakkor az is, hogy a nappali munkarendű képzések közül – a finanszírozott keretszámok felső korlátja miatt – minden évben az államilag támogatott képzésekre a legnehezebb bejutni. Különbözik azonban a képzési formák szerint: míg a felsőoktatási szakképzésben csupán 2012-ben fordult elő, hogy az elsődleges jelentkezők száma jelentősen meghaladta a finanszírozott helyekre felvettek számát, a többi képzési formában rendre ez a helyzet, a legnehezebb a bekerülés az államilag támogatott ösztöndíjas osztatlan képzési formákra. A felsőoktatási szakképzés – korábban felsőfokú szakképzés – azonban abban a tekintetben speciális helyzetben van, hogy sok fiatal számára nem elsődleges cél, itt a képzést második és harmadik helyen megjelölők aránya jellemzően magasabb (Fehérvári, 2014).

Mindezek a különböző képzési típusokra jelentkezők és felvettek létszámának egyszerű összevetéséből is látszanak, amelyeket – a már korábban elemzett sajátosságok miatt – ezúttal a nappali munkarendű képzésekre vonatkozóan mutatunk be. A 2008. évi jelentkezői létszám csökkenése – amelynek legfőbb oka, hogy ebben az évben a nyelvi előkészítő képzés miatt eleve csökkent az érettségizők létszáma – az adott évben növelte a bekerülési esélyeket a nappali képzésben. 2009-ben a felsőoktatási jelentkezések száma már ismét felfutott valamennyi képzési formában, ezáltal az előző évhez képest csökkentek a bekerülési esélyek, az utóbbi két évben az ismételt visszaesés azonban már tartósabbnak bizonyult, s miután a felvettek létszáma nem csökkent olyan mértékben, mint a jelentkezőké, ezért összességében elmondható, hogy a bekerülési esélyek mindent figyelembe véve valamivel kedvezőbbé váltak.

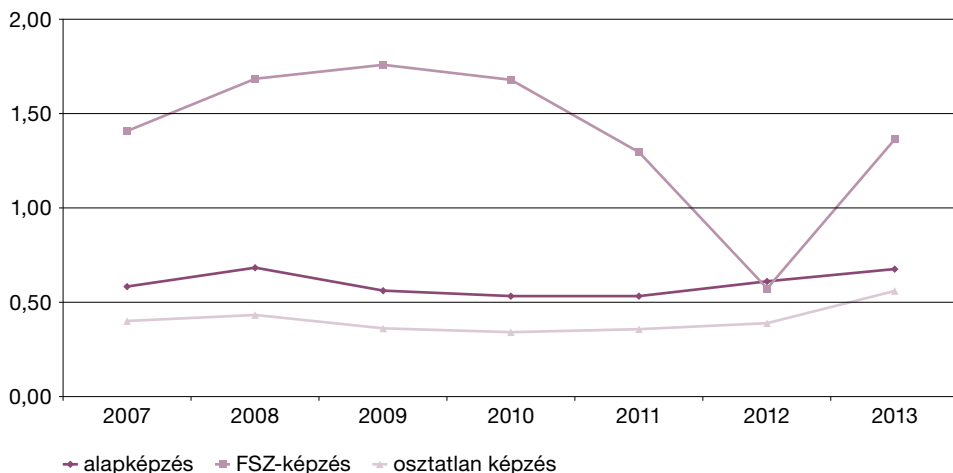
2. ábra. Az egyes képzési típusokra jelentkezők és felvettek száma (nappali munkarend)

Forrás: felvi.hu

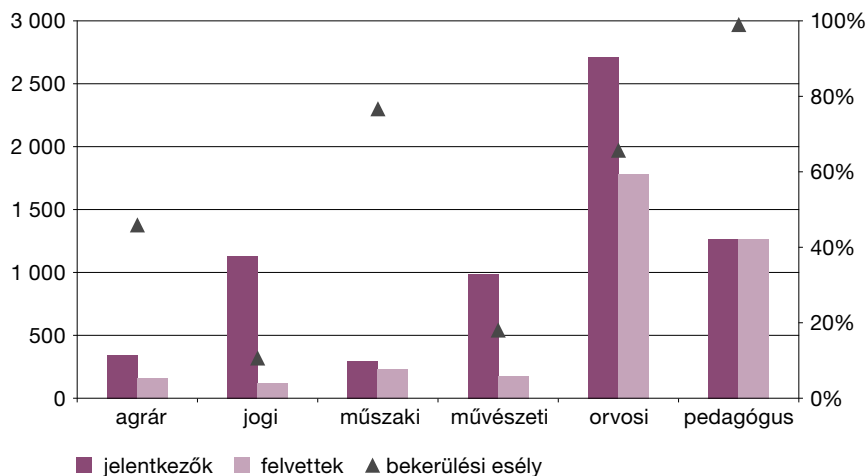
Az egyébként legalacsonyabb bekerülési eséllyel jellemezhető államilag támogatott osztatlan képzés esetében a bejutás 2013-ban jóval kedvezőbbé vált, ami nem kis részben a tanárképzés osztatlan képzési formáira jelentkezők hatása, esetükben ugyanis a jelentkezési létszámok lényegében nem haladták meg a felvettek számát, míg más képzési területeken osztatlan képzésben a bekerülés valószínűsége jóval alacsonyabb volt.

3. ábra. A bekerülési esélyek³ alakulása az érettségire épülő nappali tagozatos állami ösztöndíjjal támogatott képzési formákban

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

4. ábra. A jelentkezők, felvettek száma és a bekerülési esélyek alakulása nappali munkarendű állami-lag támogatott osztatlan képzésben képzési területek szerint (2013.)

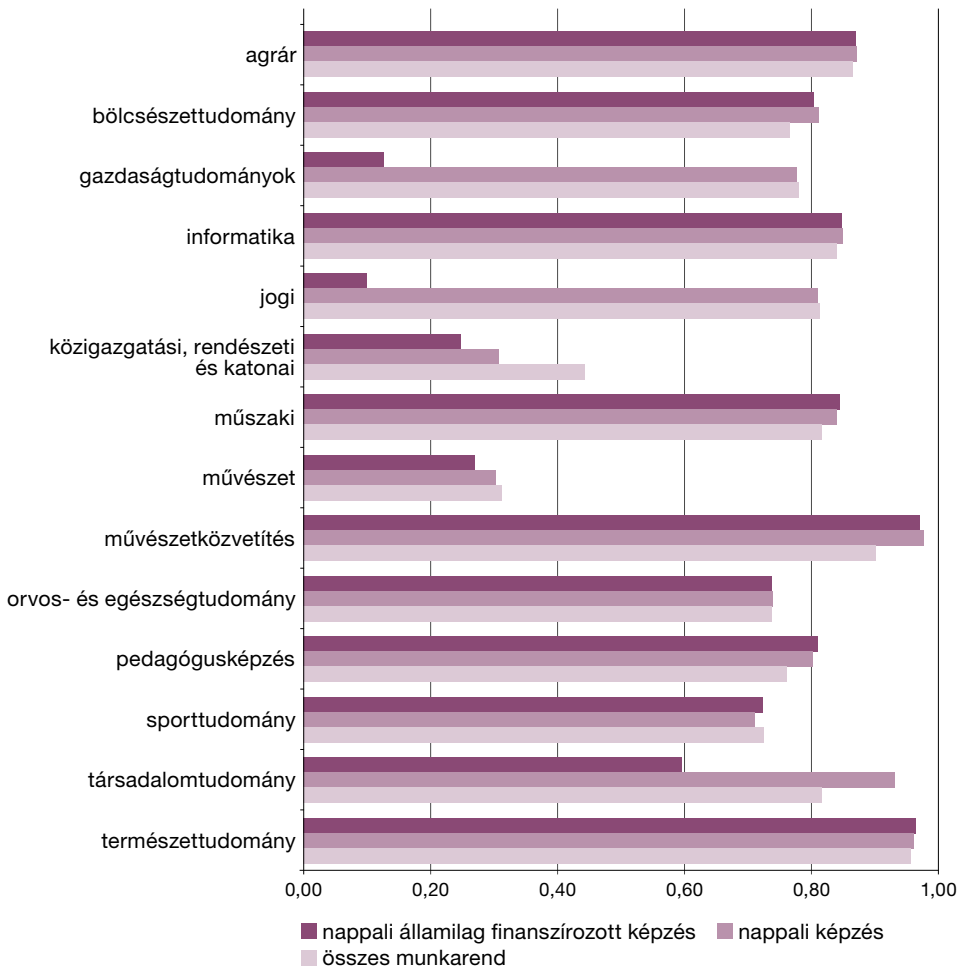
Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Bár az alapképzésben a bekerülési esélyek mértékét tekintve összességében nem mutatkozik nagyobb eltérés idősorosan, képzési területek szerint továbbra is nagyok a különbségek,

3 A bekerülési esély alatt a felvettek és az első helyen jelentkezők létszámának hányadosát értjük.

a gazdasági, a művészeti és az igazgatási, rendészeti, katonai képzési területek azok, ahová nappali tagozatos finanszírozott képzésekre nagyon nehéz bejutni, a legkedvezőbb helyzetben pedig 2013-ban is az agrár, a természettudományi, az informatika és a műszaki képzési területet választók voltak. Ez utóbbi területeket – összhangban az uniós ajánlásokkal – a hazai szakpolitika nagyobb keretszámokkal támogatja, a jobb bekerülési esélyek nyilvánvalóan ennek is köszönhetőek. Amennyiben azonban a finanszírozási formától eltekintünk, és csupán a nappali munkarendre jelentkezők és felvettek arányát hasonlítjuk össze az alap- és osztatlan képzésben, akkor a képzési terület szerinti eltérések jóval kisebbek, de az esélyek a művészeti és a közigazgatási, rendészeti, katonai szakokon az átlagnál jóval alacsonyabbak, ami azonban a korábbi években is tendenciaszerűen megfigyelhető volt (ld. pl. Veroszta, 2012).

5. ábra. A bekerülési esélyek alakulása képzési területenként (alap- és osztatlan képzés együtt, 2013.)

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A jelentkezési helyek számának maximálása szintén 2013-ban lépett érvénybe, ami azt eredményezte, hogy a korábbiakhoz képest jelentősen lecsökkent a jelentkezések száma. Az első helyen nappali munkarendű érettségi utáni képzéseket választók leggyakrabban a lehetséges 10-ből⁴ 3 képzési lehetőséget jelöltek meg, mindössze egytizedük jelölt meg 6-nál többet, s közöttük a 2013-ban érettségizettek aránya az átlagosnál jóval magasabb. Esetükben nyilvánvalóan arról van szó, hogy ők mindenáron szeretnének bejutni a felsőoktatásba, ezért ilyen módon is több esélyt kívánnak adni maguknak.

A 10 képzési lehetőség megjelöléséhez vállalni kellett az önköltséges képzést is. Az első helyen nappali képzésre jelentkezők fele nem jelölt meg önköltséges finanszírozási formát, s mindössze 7,5%-uk jelölte meg kizárólag ez utóbbit, a többiek pedig vegyesen. Az egyéni stratégia azonban a bekerülési esélyek eltéréseivel is magyarázható, hiszen a kizárólag finanszírozott képzést megjelölők aránya azokon a képzési területeken a legmagasabb, ahová viszonylag könnyebb a bekerülés (agrárképzés, informatika, műszaki, természettudomány, pedagógusképzés), vagy ahol a költségtérítés magas mértéke ezt különösen indokolja (művészeti, orvosi- és egészségügyi).

Az első helyen nappali munkarendű, érettségire épülő képzést megjelölők 78%-a nyert végül felvételt a felsőoktatásba 2013-ban, ezen belül a gimnáziumi érettségivel rendelkezők 83%-a, míg a szakközépiskolát végzettek 70%-a, s bár ezzel a bekerülési esélyek minden középiskola-típusban nőttek, a két csoport közötti eltérés az elmúlt 3 évben szinte változatlanul megmaradt. Ezt még az sem tudja kompenzálni, hogy a szakközépiskolából érkezők valamivel gyakrabban adják be jelentkezésüket önköltséges képzésekre, ahová a bekerülési esély rendszerint sokkal magasabb.

Változások a jelentkezők összetételében

Az alábbiakban az első helyes jelentkezők és a felvettek összetételét vizsgáljuk meg néhány dimenzió mentén, elsősorban a középiskolából a felsőoktatásba való átmenetre koncentrálna. Az egyes középfokú képzési formákban tanulók nemek szerinti összetétele erőteljesen eltér: míg a gimnáziumok nappali tagozatos képzésein a lányok vannak többségben, addig a szakközépiskolákban a fiúk és a lányok aránya nagyjából egyenlő, a szakiskolások körében pedig jelentősebb fiútöbbséget figyelhet meg. Mindezek fényében nem meglepő, hogy a nők aránya a felsőoktatásba jelentkezők körében is meghaladja a férfiakét.

Az utóbbi években folyamatosan megfigyelhető volt a nappali képzésben a jelentkezők alsó életkori kategóriájának kitolódása, azaz egyre kisebb arányban vannak az ilyen képzésekre jelentkezők között a 18 évesek. A tipikus jelentkező 19 éves, sőt egyharmadnyian 20-21 évesen jutnak el a felsőoktatás kapujába. Ennek részben a középfokú intézményrendszer átalakulása az oka (pl. nyelvi előkészítő, két tanítási nyelvű képzés, érettségi utáni OKJ-képzés), részben pedig az, hogy ebben a korosztályban már egyre többen kezdték el 7 évesen az

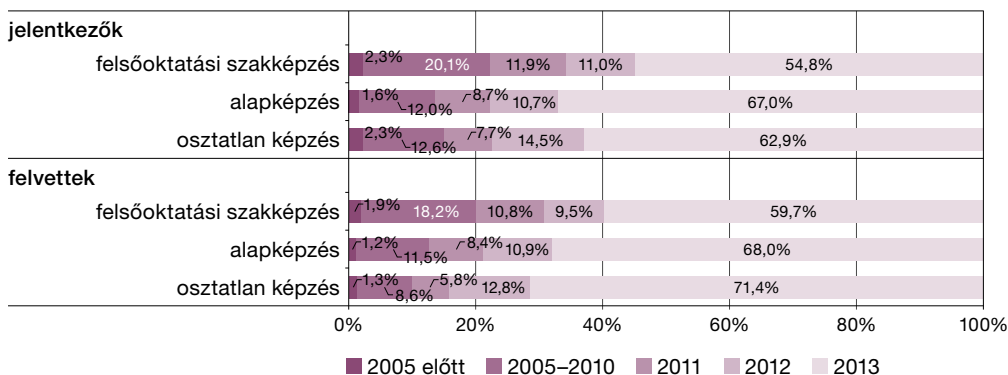
4 A 10 lehetőség az 5 jelentkezési hely mindkét finanszírozási formájának megjelölésével volt lehetséges.

általános iskolát. Ehhez járul még hozzá, hogy vannak, akik egy sikertelen felvételit követően jelentkeznek ismételten a felsőoktatásba. Az adatbázisból természetesen nem tudhatjuk, hogy hányan jelentkeztek már az előző években is felvételre, ugyanakkor az érettségi éve szerinti megoszlás azt mutatja, hogy valamennyi képzési forma esetében a jelentkezők túlnyomó többsége az adott évben vagy legfeljebb 1-2 éve szerezte meg az érettségit. Ugyanez igaz a felvettekre is, sőt, körükben a frissen érettségizettek aránya még magasabb is, ami arra utal, hogy az adott évben érettségizettek bekerülési esélyei valamivel kedvezőbbek. Mindazonáltal a szakközépiskolában és a gimnáziumban érettségizettek között érzékelhető némi eltérés: az előbbi csoportban még a nappali képzésre jelentkezők körében is magasabb azoknak az aránya, akik nem 2013-ban érettségiztek (43,6%), szemben a gimnazisták 30,3%-os, s a két tannyelvű középiskolából érkezők 25,8%-os arányával, a részdíjs képzésekben pedig a régebben érettségizettek aránya még magasabb körükben.

Az adott évben érettségizettek aránya egyébként a nappali munkarendű képzésekre jelentkezők körében 2013-ban átlagosan 66% volt, míg 2011-ben csupán 58,5%, igaz, akkor a jelentkezés évét megelőző két évben érettségizettek aránya 14,3%, illetve 11% volt, 2013-ban pedig 11,2%, illetve 8,5%. Ennek többféle magyarázata lehetséges, és valószínűleg ténylegesen is többféle hatás eredményeként alakult így. A régebben érettségizettek – vagy azért, mert már bejutottak a felsőoktatásba, vagy azért, mert időközben másféle stratégiát választottak – valószínűleg kevésbé érdeklődnek a nappali munkarendű képzések iránt. Elképzelhető ugyanakkor az is, hogy a belső arányok változásában a középfokú intézményrendszerből fokozatosan kiszoruló felsőfokú szakképzés hatásai is tetten érhetők, nevezetesen az, hogy – miután ez a képzés kizárólag a felsőoktatás része lett – az érettségi utáni továbbtanulási alternatívák száma lecsökkent, a korábban érvényesülő elszívó hatás 2013-ban már nem jelentkezett.

6. ábra. Az érettségi megszerzésének éve a jelentkezők és a felvettek körében (nappali munkarend, 2013.)

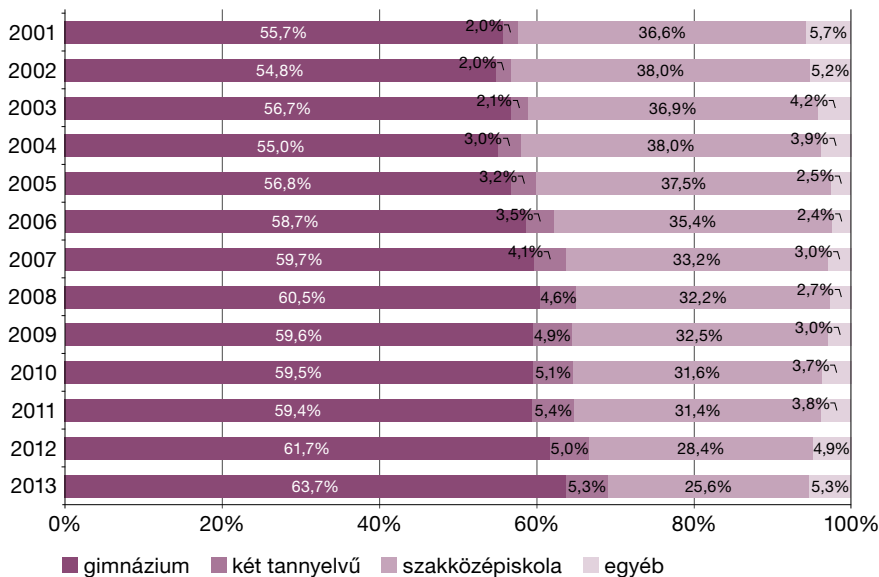

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Az előzőekben láttuk, hogy az érettségizettek csoportján belül az elmúlt évtizedben fokozatosan növekedett a gimnáziumokban végzetek aránya, de még ennél is dinamikusabban nőtt a gimnáziumokból érkezők aránya a nappali tagozatra jelentkezők körében. Az elmúlt

néhány évben fokozatosan csökkent a szakközépiskolás jelentkezők aránya, ami az önszelekcio erősödését mutatja.

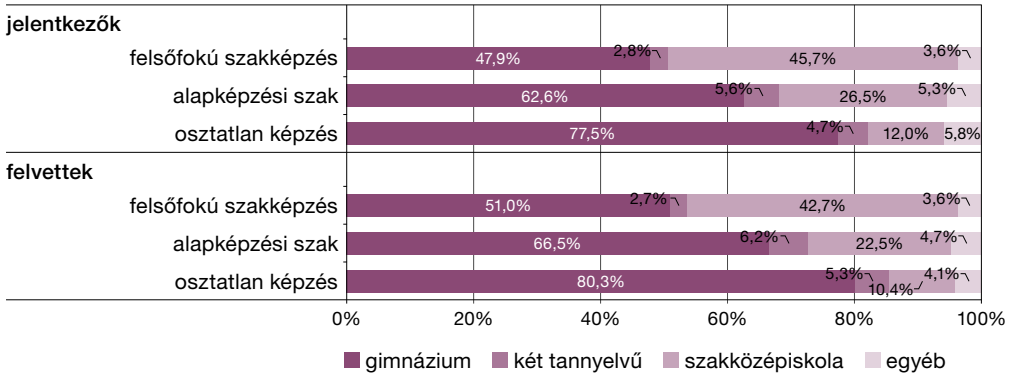
7. ábra. A középiskola típusa az érettségi utáni képzésekre jelentkezők körében (nappali munkarend, 2001–2013.)

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Míg 2009-ben a nappali munkarendű felsőfokú szakképzésbe jelentkezők 44,5%-a végzett gimnáziumban, az alapképzésre jelentkezőknél pedig 58,5% volt ez az arány, addig 2013-ban mindkét csoport esetében jelentősen magasabb a gimnáziumok részaránya. Ha a felvettek adatait vizsgáljuk, még nagyobbak a két képzéstípus közötti eltérések, valamennyi képzési formára nagyobb eséllyel jutnak be azok, akik nem szakközépiskolában érettségiztek. Összeségében elmondható, hogy míg a gimnáziumokból jelentkezők több mint négyötödét felvették, addig a szakközépiskolai háttérrel érkezőknek a 70%-át, de természetesen nem feltétlenül az általuk elsőként megjelölt képzésre.

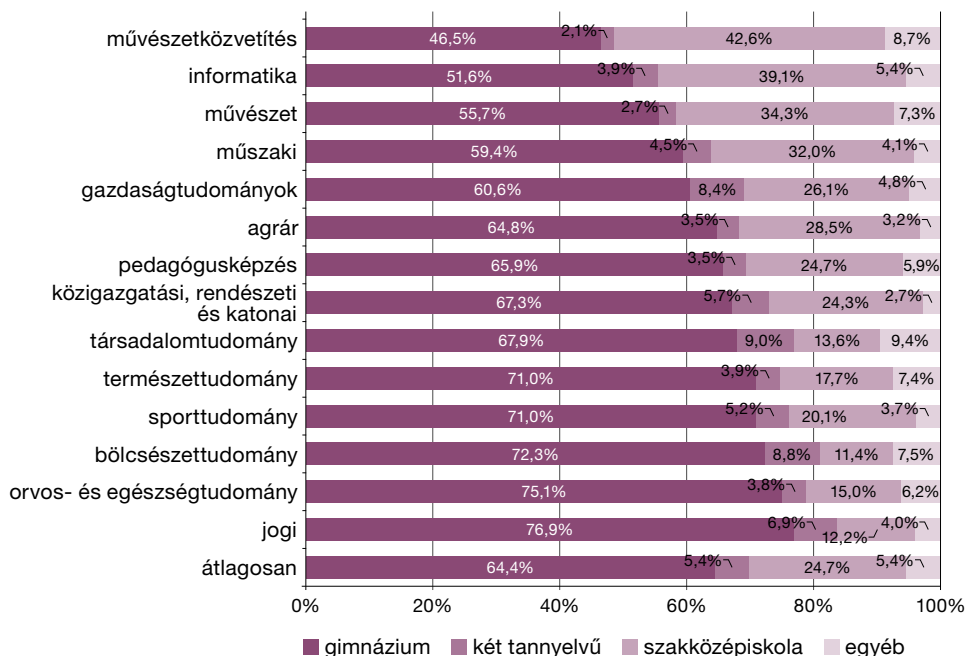
8. ábra. A középiskola típusa az érettségi utáni képzésekre jelentkezők és felvettek körében (nappali munkarend, 2013.)

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A szakközépiskolában végzett jelentkezők magasabb arányát azokon a képzési területeken találjuk, amelyeknek közvetlen szakképzési előzményei is vannak, így az informatika, a műszaki képzés, az agrárképzés és a gazdaságtudományok területén. Kivételt képez ez alól az egészségügyi terület, ahol – leginkább az orvosi képzésbe való bekerülés magas követelményei miatt – a gimnazisták aránya meghatározó. Ezt mutatja az is, hogy míg ezen a képzési területen az alapképzésbe jelentkezők 65,5%-a végzett gimnáziumot, az osztatlan képzési formát (azaz az orvosi képzést) választók 85,4%-a. Ez a különbség a többi olyan képzési terület esetében is megfigyelhető, ahol alap- és osztatlan képzési formában induló szakok egyaránt jelen vannak. Egyedül a pedagógusképzésben tapasztalható jóval kisebb eltérés az alap- és osztatlan képzési formát választók középiskolai előtanulmányait illetően (64,8%, illetve 68,5% a gimnazisták aránya), s ezzel ez az első olyan képzési terület, amelynek nincsen közvetlen szakképzési előzménye, mégis átlagos arányban képes a szakközépiskolákból is jelentkezőket vonzani. Ennek természetesen az is oka lehet, hogy amint korábban láthattuk, erre a képzésre 2013-ban könnyű volt bekerülni, a bevezetés évében az osztatlan tanárképzés még nem jelentett elég vonzerőt sok fiatal számára.

9. ábra. A középiskola típusa az alap- és osztatlan képzésekre jelentkezők körében (nappali munkarend, 2013.)

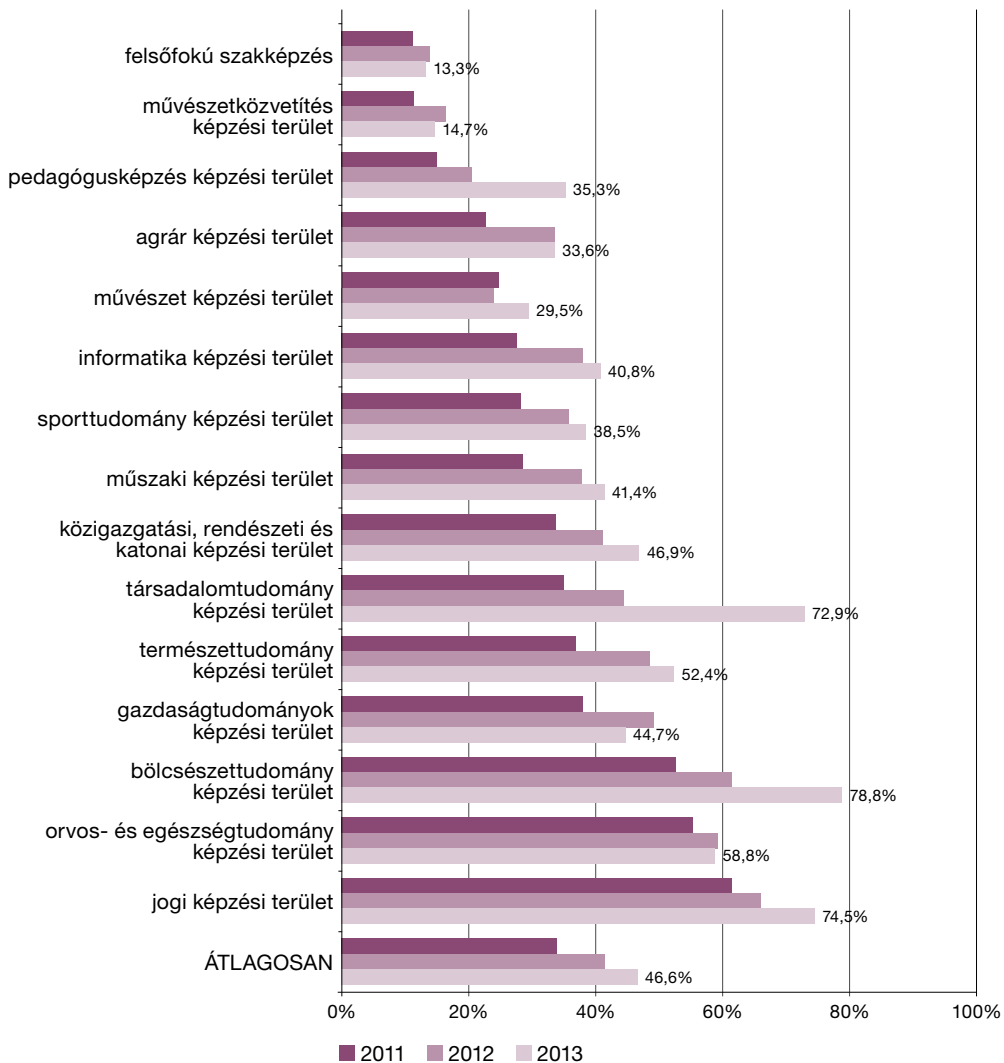

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A szakközépiskolából érkezők esélyeit valamelyest növelheti a hátrányos helyzetért kapható többletpontok száma, hiszen körükben az átlagosnál magasabb arányban vannak az ezen a jogcímen többletpontra jogosultak (9,8%-uk, az átlagos 8,2%-kal szemben). Összességében a hátrányos helyzetűek bejutási esélyei ugyan az átlagosnál kicsit jobbnak tekinthetők, úgy tűnik azonban, hogy e mögött a jelentkezési stratégiák eltérései is fellelhetők. A hátrányos helyzetű jelentkezők ugyanis szignifikánsan nagyobb arányban adják be jelentkezésüket felsőoktatási szakképzésre, s kisebb arányban osztatlan képzésre, továbbá inkább olyan képzési területekre jelentkeznek (pl. agrárképzés, pedagógusképzés), ahol alacsonyabb a túljelentkezési arány, jobbak az esélyek a bekerülésre. Ezt némileg ellensúlyozza azonban az, hogy kedvezőtlenebb anyagi lehetőségeik miatt a nappali tagozatos és az államilag finanszírozott képzéseket az átlagosnál jobban preferálják. A képzési profilokból is adódóan nagyobb gyakorisággal választanak maguknak vidéki intézményt – nemritkán a lakóhelyükhöz közel –, ily módon az intézmények szerinti eloszlásuk országos szinten igen egyenetlen (Szemerszki, 2010). Összességében tehát az látható, hogy a hátrányos helyzetért kapható többletpontok leginkább a bizonyos képzésekre való bejutást segítik.

2013-ban jelentős mértékben megnőtt azoknak a szakoknak a köre, amelyek esetében a jelentkezéshez egy vagy több emelt szintű érettségi vizsgára volt szükség. Ez az adatokon is érződik: míg 2011-ben a nappali képzésre jelentkezők 33,9%-ának volt legalább egy tantárgyból emelt szintű érettségije, 2012-ben pedig 41,5%-uknak, addig 2013-ban a jelentkezők 46,6%-ánál találtunk ilyet. Természetesen képzési területenként igen eltérő az emelt szintű érettséggel rendelkezők aránya: a legnagyobb növekedés 2013-ban – összhangban a követelmények változásával – a bölcsészettudományi, a jogi és a társadalomtudományi képzési területeken volt megfigyelhető, ott, ahol sok szak esetében szigorodtak a belépési követelmények. Ugyanakkor az is jól látható, hogy a folyamat már 2012-ben elkezdődött, amikor még csak néhány szak esetében történt tényleges szigorítás, bár annak híre nyilvánvalóan már elérte a középiskolásokat. Az emelt szintű érettségi vizsga letételét tehát nem csak a ténylegesen szigorodó szabályozás befolyásolta, hanem a bekerülési esélyek változásai is. Összhangban azzal, hogy a megfelelő százalékos eredményt (2013-tól ez a korábbi 30% helyett 45%) meghaladó emelt szintű érettségiért az előző évekhez képest több (40 pont helyett 50) többletpont volt szerezhető, illetve azzal, hogy egyes képzési területeken a finanszírozott keretszámok csökkentése jelentősen megnövelte a versenyhelyzetet, érdemes volt megpróbálni az emelt szintű érettségi megszerzését.

10. ábra. A legalább egy emelt szintű érettségi vizsgával⁵ rendelkezők aránya, % (nappali munkarend, 2013.)

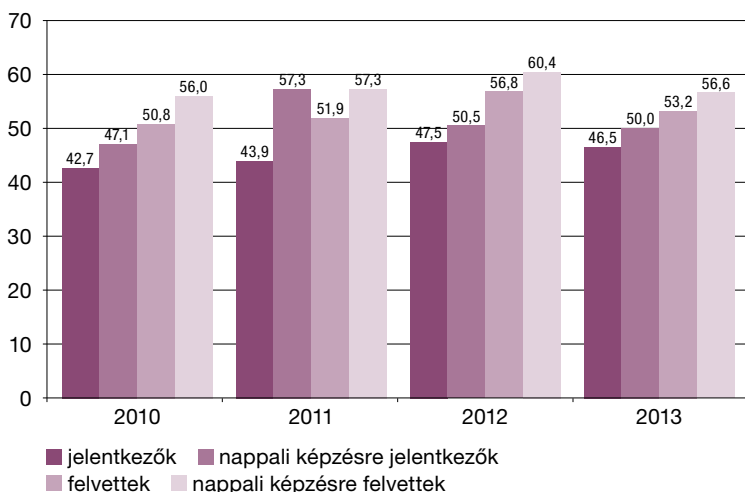
Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

5 Az eredménytől függetlenül.

Ez a taktikai megfontolás a jelentkezők részéről minden bizonnyal helyesnek bizonyult, hiszen az emelt szintű érettségivel rendelkezők bekerülési esélyei hosszabb idősort tekintve mindig kedvezőbbek voltak azokénál, akik nem tettek ilyen vizsgát. Így volt ez 2013-ban is: míg azoknak a diákoknak, akik megszerezték az emelt szintű vizsgát, csaknem 90%-a bejutott valamelyik felsőoktatási intézménybe, addig a csak középszintű érettségivel rendelkezők 70,4%-a. Az előzetes tanulmányoknak azonban abban is szerepük van, hogy kik jutnak hozzá ehhez az esélynövelő lehetőséghez. A szakközépiskolában végzett jelentkezők között mindössze egyötöd volt azoknak az aránya, akik emelt szintű érettségivel jelentkeztek a felsőoktatásba, míg a gimnáziumokban végzetek 54,4%-a, a két tannyelvű középiskolában végzeteknek pedig 90%-a volt képes abszolválni ezt. A szakközépiskolából érkezők felvételi hátránya mögött tehát – egyéb tényezők mellett – az emelt szintű érettségi vizsgák alacsonyabb aránya is megtalálható.

Ugyanilyen hátrányt jelentő tényező lehet a nyelvvizsga hiánya, bár a nyelvtudásért kapható többletpontok összességében kevesebbet hoznak a konyhára, hiszen az adott jogcímről 2013-ban maximum 40 pont volt adható. Azoknak azonban, akik nem tettek emelt szintű érettségit, vagy csak egy tantárgyból tettek ilyet, jól jöhetett a közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgáért járó pluszpont. E tekintetben a szakközépiskolából érkezők szintén hátrányban vannak, hiszen kevesebb, mint egynegyedük jelzett többletpontokat érő nyelvtudást, míg a gimnazistáknak több mint a fele, a két tannyelvű középiskolából érkezőknek pedig több mint kilenc-tizede. Bár a nyelvtudással rendelkező jelentkezők aránya összességében folyamatosan nő, s az az évek során mindvégig nagyobb esélyt jelentett a felvételre, úgy tűnik, hogy a nyelvvizsgáért kapható többletpontok szerepe 2013-ban valamivel alacsonyabb volt, mint korábban. Ezt jelzi, hogy valamelyest csökkent a különbség az arányokban a jelentkezők és a felvettek között, ami összefüggésben lehet azzal, hogy a maximálisan szerezhető többletpont nyelvvizsga nélkül is megszerezhető volt. Mindebből azonban az is valószínűsíthető, hogy a nyelvvizsgára vonatkozó adatok 2013-ban kevésbé tükrözik a tényleges nyelvvizsgák számát, mint korábban.

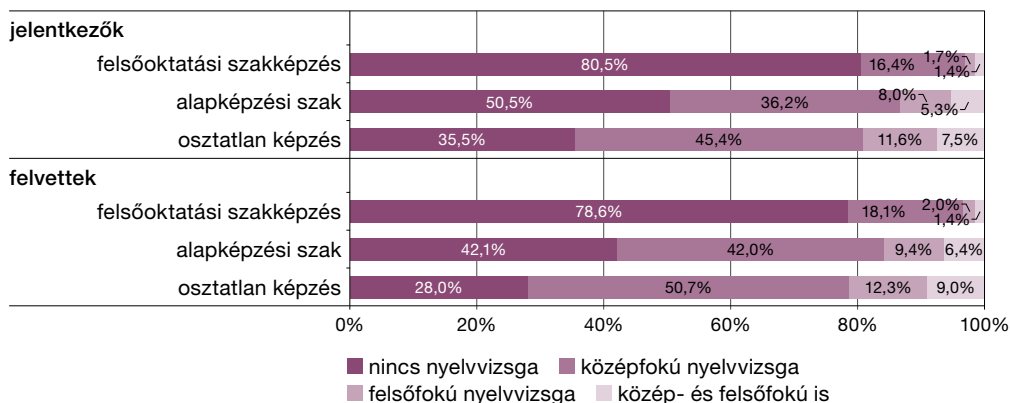
11. ábra. A közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya (alap-, osztatlan és FSZ képzés)

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Fennmaradtak ugyanakkor azok a belső egyenlőtlenségek, amelyek a nappali munkarendű képzés különböző szintjeire jelentkezőket és felvetteket érintik: továbbra is az osztatlan képzésre jelentkezők és felvettek körében a legmagasabb a nyelvtudást igazoló papírral rendelkezők aránya, míg a felsőoktatási szakképzés leendő hallgatói körében a legalacsonyabb.

12. ábra. A nyelvvizsga megléte az érettségi utáni nappali tagozatos képzésre jelentkezők körében

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Végezetül érdemes még szót ejteni a bekerülési pontokról. Az átlagos felvételi pontszám az érettségit adó képzésekre 355,9 volt, a nappali munkarendben pedig valamivel magasabb, 361,5. Ezt ugyanakkor nem lehet pontosan összehasonlítani a korábbi évek pontszámaival,

tekintettel arra, hogy a felvételi pontszámítás változott. Az azonban megfigyelhető, hogy a frissen érettségizettek pontszámai az alap- és osztatlan képzésben 2013-ban is valamivel magasabbak voltak, mint a pár évvel korábban végzeteké, a felsőoktatási szakképzésben ugyanakkor éppen azok jutottak be az átlagnál több ponttal, akik korábban érettségiztek. (Fehérvári, 2014) Összességében minden képzési formában az államilag finanszírozott képzési helyeket elnyerők mutattak fel magasabb pontszámot, azonban a különbség képzési területenként eltérő. Egyes területeken a költségtérítéses hallgatók pontszámai a magasabbak, azokon a képzési területeken pedig, ahol a finanszírozottak létszáma alacsonyabb vagy megközelíti az önköltséges képzésre felvettek létszámát, a két csoport felvételi pontszámai alig térnek el egymástól. A bekerülési pontszámok ennél részletesebb vizsgálata azonban nyilvánvalóan csak képzési területenként és szakonként lehetséges, és meghaladná e tanulmány kereteit.

Összegzés

Tanulmányunkban az érettségi utáni felsőfokú képzési formákra jelentkezők és felvettek összetételét és a felvételi rendszer sajátosságait elemeztük a különböző csoportok szempontjából. A változó szabályok és a megváltozott körülmények az érettségizettek számára rugalmas alkalmazkodást követeltek meg, s az adatokból tetten is érhető ez az alkalmazkodási folyamat, mind a jelentkezési stratégiát, mind a jelentkezők főbb paramétereit tekintve. Megmaradt azonban jó néhány olyan sajátossága a felsőoktatási jelentkezéseknek, amelyek korábban is jellemezték a rendszert, így az, hogy a gimnáziumokból érkezők a felsőfokú továbbtanulás szempontjából jóval előnyösebb helyzetben vannak, mint szakközépiskolai végzettséggel rendelkező társaik, hiszen ez utóbbiak nem-jelentkezésükkel részben önmagukat zárják ki a felsőoktatásból, részben azonban a továbbtanulási esélyeik is kedvezőtlenebbek.

Hivatkozások

- Fehérvári A. (2014): A felsőoktatási szakképzés első éve. *Felsőoktatási Műhely* (megjelenés alatt)
- Sáska G. (2014): Húsz év köz- és felsőoktatásáról, körkép. *Iskolakultúra*, 2014/2. sz., 3–18. http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2014/2014_2.pdf
- Szemerszki M. (2010): Regionális eltérések a harmadfokú továbbtanulásban. In: Kozma T.–Ceglédi T. (szerk.): Régió és oktatás: A Partium esete. *Régió és Oktatás VII.*, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztő Központ (CHERD), Debrecen, 172–188.
- Szemerszki M. (2012): A felsőoktatásba jelentkezők jellemzői. In: *Az érettségigtől a mesterképzésig*. OFI, Budapest.
- Veroszta Zs. (2012): A felsőoktatás különböző szintjeire felvettek jellemzői. In: *Az érettségigtől a mesterképzésig*. OFI, Budapest